

Anadolu Mektupları [II]

Birgi Medreseleri

Evvelce yazdığım veçhile Birgi kasabası Anadolu'nun pek mühim kasabalarındandır. Denebilir ki, zamanımızda bazı Avrupa merâkiz-i ilmiyyesi ne ise bir vakitler Birgi de öyle imiş; "Medinetü'l-'Ulûm" ıtlakına şâyeste bir memleket imiş. Bunun içindir ki -her birisi zamanının adeta birer darülfünûnu mesâbesinde olan- bir çok medreseler bina edilmiş; o zamanın ağniyâsı -zamanımızdaki zenginler gibi buldukları paraları sefâhete değil, milletin saâdet ve selâmeti me'mûl olan yerlere sarf etmeyi kendilerine bir şeref bildiklerinden- bunların pâydâr olabilmesi için mühim i'ânâtta, vakfiyelerde bulunmuşlar. Bu cihetle nisbeten ufak bir kasaba olan Birgi'de otuz, otuz beş kadar medrese meydana gelmiş olduğu söyleniyor. Fakat bugün ortada o medreselerden, zamanında her birisi birer darülfünun olan o âsâr-ı eslâfdan pek de bir şey kalmamıştır. Bunların bazısı yıkılmış, enkazı belirsiz bir hâlde meraya kalb olunmuş, bazısı ise bahçe ittihâz edilip ağaçlar ğars edilmiştir. Bunların medrese olduğunu memleketin -ayaklı kütüphaneleri makamında olan- ihtiyarlarından başka kimse bilmiyor. Ancak binasını bir dereceye kadar muhafaza edebilmiş olan medreseler ber-vech-i âtîdir:

1. Sultan Şah Medresesi: Bu medresenin bânîsi Ümerâ-yı Selçukiyye'den Mehmed Bey'in zevcesi Sultan Şah Hatun'dur. Bin on beş tarihinde yaptırmıştır. Bulunduğu mevki gayet güzeldir.
2. Tıbban Oğlu Medresesi: Bu medresenin bânîsi bin yüz senelerine doğru Karazâde'den evvel derebeyliği eden Tıbban Oğlu'dur.
3. Miskinzâde Medresesi: Bânîsi malum değildir.
4. Dâmadzâde Medresesi: Bunun bânîsi 'ulemâ-yı mahâlliyyeden Dâmad Efendi'dir.
5. Mehmed Bey Medresesi: Ümerâ-yı Selçukiyye'den Mehmed Bey'in bina-gerdesidir. Meşhur Dâvûd-i Karsî Hazretleri bu medresede müderrislik etmiştir.
6. Birgivî Medresesi: Ulûm-ı akliyye ve nakliyyede sahib-yed olup pek çok mü'ellefâtıyla meşhûr-i enâm olan İmam Birgivî Hazretleri'nin medresesidir. Bu medrese Birgivî Hazretleri'ne mükâfât olmak üzere Sultan Bâyezîd-i Sâni tarafından kârgîr olarak inşa ettirilmiştir.
7. Beyzâde Medresesi: Ekâbir-i ağniyâdan Beyzâde'nin bina-gerdesidir.
8. Oğuz Ağa Medresesi: Ekâbir-i ağniyâdan ve 'ulemâdan Oğuz Ağa nâmında bir zat tarafından

inşa edilmiştir.

9. Bedel Medresesi: İki dâiredir. Birgi derebeylerinden Ankaralı Arslan Bey tarafından yapılmıştır.
10. Karaoğlu Medresesi: İki dâiredir. Karaoğlu Hacı Mehmed Bey tarafından bina edilmiştir.
11. Karaoğlu Medresesi: Bânîsi Birgi derebeylerinden Hacı Mehmed Bey'in mahdûmu Hacı Mustafa Bey.
12. Zıbın Medresesi: Bânîsi malum değildir.
13. Cerid Ali Efendi Medresesi: Bânîsi malum değildir.
14. Hacı Osman Medresesi: Ekâbir-i ağniyâdan Osman Ağa tarafından yapılmıştır.
15. Hacı Fahreddin Medresesi: Bu medresede yalnız bir oda var, diğer kısımları kâmilten yıkılmıştır. Hâlbuki vaktiyle bu medresenin değil müderrislerine, talebesine bile it'âm-ta'âm tahsîsâtı olduğu söyleniyor.
16. Emine Hatun Medresesi.
17. Sun'ullah Efendi Medresesi.
18. Darülhadis Medresesi.

Vaktiyle otuz, şimdi de bu kadar isimleri sayılabilen medreselerin vakıfları acaba nereye gitti? Medreseler ile beraber onlar da hufre-i nisyâna mı gömüldü? Nereye gittiğini sormaya hiç hâcet var mı ya! Medreselerin binaları baykuşlara mesken olduğu gibi evkâfı da mütevellîlere, evkaf idâresine me'kel olmaktadır. Buradaki evkaf, hemen diyebilirim ki, bir yerde yoktur. Bununla beraber hâl böyle!

Birgi'de hâl-i hazırda iki yahud üç medresede ders okunuyor. Talebeye gelince: O da boş değil; on beş yirmi kadar talebe bulunuyor. Demek ki her medreseye bir talebe ancak isabet ediyor. Zaten Anadolu'nun her hangi tarafına gidilse iş bu merkezde değil mi?

Eslâfımızın büyük büyük emekler sarfıyla vücûda getirmiş oldukları o mebânî-i mu'azzamanın her birisi -bizim gibi şerrü'l-halef evlatlarının atâleti yüzünden- baykuşlara me'vâ olmuş; evkâfı da bir takım müteğallibeye me'kel olmuştur. Aman ya Rab, bu ne kadar acınacak hâl! Acaba Evkaf Nezâreti, Bâb-ı Meşîhat bu meseleyi hâlâ düşünmek istemiyorlar mı? Zaten meşîhatten bütün ümitler münkatı' olmaktadır. Çünkü bu kadar vakâyî'a rağmen henüz bir eser-i hayat göstermediler; Dersââdet medreselerini bile hâlâ bir esasa rabt edemediler. Evkaf Nezâreti'ne gelince; o da bu husus için bir karar ittihâz edemiyor. Hâsılı, medreseler tam manasıyla eski hâl-i perişanîsini muhafaza etmektedir.

Fikr-i âcizâneme kalırsa bugün Birgi kasabasında medrese nâmına hiçbir şey bırakmamalı, bunların hepsini de ta temelinden yıkarak Birgi'nin en güzel mevkine büyük bir medrese yapmalı, medreselerin vakıflarını da cem' ederek bu medreseye sarf etmeli. Birgi'de şimdi bir medrese yakalayan hocaları da o büyük medreseye -şimdilik herkesin iktidârı nisbetinde- muallim ta'yîn etmeli. Eğer böyle olursa hem hâl-i hazırda Birgi'de bulunan 'ulemânın, hem de o medreseye girecek olan talebe-i ulûmun ma'îşetleri temin edilmiş olur. Binâen 'aleyh medrese adeta bir darülfünun şeklini alır.

O medreseleri yıktığımızdan dolayı eski bânîler, evkâfı bir takım ekelenin elinden alıp mâ vudi'a lehine [ne için konulmuşsa] sarf ettiğimizden dolayı da vâkıflar bize gücenecek zan edilmesin. Bilakis onlar bizden râzı olacaklardır. Binâen 'aleyh Evkaf Nezâreti ile Bâb-ı Meşîhat bu babda daha ziyade beklemeyerek medreselerin ne yolda ıslah edileceğini düşünmeli ve der-'akap işe başlamalıdır.

Sebîlü'r-Reşâd, 11. cild, 274. sayı , sayfa 220-221, 11 Muharrem 1332

Aksekili Ahmed Hamdi

Hazırlayan: Faruk Can Yumuşak

Editör: Emir Çakır

Link

https://isamveri.org/pdfsom/D00125/1329_11/1329_11_274/1329_11_274_HAMDIAA.pdf